

SUPERINTENDENT PAVOL JOZEFFY<sup>1</sup>

(K 245. výročiu narodenia)

Libuša FRANKOVÁ

Pred 245 rokmi 31. januára 1775 sa narodil významný predstaviteľ cirkevného aj svetského života v prvej polovici 19. storočia Pavol Jozeffy, superintendent Potiského dištriktu Evanjelickej cirkvi a. v. v Uhorsku. Už počas pedagogického pôsobenia v Szarvasi, odkiaľ odišiel v roku 1801 do Aszódy, dbal o náboženské, mravné, národnokultúrne a hospodárske povznesenie tu žijúcich Slovákov. Do kňazského úradu bol uvedený 7. februára 1799 Martinom Hamaliarom, superintendentom Banského okolia. V rokoch 1801 – 1808 pôsobil na pozvanie zemepána Jána Podmanického ako kňaz slovensko-nemeckého evanjelického zboru v Aszóde, v rokoch 1808 – 1820 v neďalekej Cinkote a v rokoch 1820 – 1848 v Tisovci. V roku 1823 bol na dištriktuálnom konvente konanom v Kežmarku zvolený za superintendenta Potiského dištriktu, dbajúc o duchovný aj hospodársky rozvoj evanjelických cirkevných zborov a ich škôl.

V kázňach aj pri osobnom styku radil farníkom ako majú žiť, vychovávať deti, obrábať pôdu, ktoré kultúry pestovať a ako účelne zužitkovať úrodu. Nabádal ich venovať sa ovocinárstvu a záhradníctvu. Na Gemeri prispel k rozšíreniu a zdomácneniu ušľachtilých odrôd jablák, hrušiek, čerešieň, sliviek, orechov, plodonosných kríčkov, hrozna atď., ktoré dal priviezť z Dolnej zeme a Nemecka, požadujúc aj od učiteľov, aby učili žiakov štepárstvu.

V gemersko-malohontskom prostredí stál v popredí národných dejateľov, ktorí cieľavedomou drobnou osvetovou prácou medzi najširšími ľudovými vrstvami rozvíjali národnokultúrny život v tomto regióne dnešného Slovenska. Tisovec sa stal jeho zásluhou centrom národných záujmov Slovákov. Zaujímal sa aj o hmotné potreby obyvateľov tohto regiónu, prispievajúc k ozdraveniu života ľudí v hmotnom, mravnom aj kultúrnom zmysle. V snahe zabrániť hospodárskemu úpadku roľníkov a remeselníkov prišiel napríklad v roku 1841 s iniciatívou zriadiť v Tisovci tzv. *kasu chudobných* – sporiteľňu, vyplácajúcu jednorazovú pomoc nie vlastnou vinou upadajúcim tisovským hospodárom. Patril k iniciátorom založenia peňažného spolku v Tisovci, neskôr premenovaného na *Spolok hospodársky*. V množstve listov a obežníkov adresovaných seniorátom žiadal kňazov aj obyvateľov, aby zakladali spolky miernosti. Zrozumiteľnými kázňami, vyučovaním dospievajúcej mládeže v nedeľnej škole, ktorú založil v roku 1842 a ktorá sa v roku 1847 stala súčasťou tisovského čitateľského spolku spolu s cirkevnou slovenskou knižnicou, zabezpečujúc pre ňu knihy spolu so svojím kaplánom Augustínom Horislavom Škultéty, Ondrejom Čipayom, Danielom Lojkom, mešťanmi, remeselníkmi atď., a tiež osobným stykom s mládežou a dospelými prebúdzať v obyvateľoch vedomie národnej aj ľudskej dôstojnosti. Svedectvom jeho organizátorských schopností bol napríklad postavený v rokoch 1825 – 1832 monumentálny, pamiatkovo chránený evanjelický

1 Príspevok vznikol v rámci projektu APVV-15-0036 *Východné Slovensko v 19. a 20. storočí vo vzťahu centra a periférie*.

kostol v Tisovci, v roku 1828 jeho zásluhou prišiel do Tisovca diplomovaný lekár Daniel Fakla a v čase cholerovej epidémie v rokoch 1830 – 1831 prišiel na jeho pozvanie do mestečka pomôcť aj klenovský lekár Ján Lányi. Z iniciatívy Jozeffyho bola v roku 1833 vybudovaná v Tisovci priestranná cirkevná škola a finančne prispel aj na výstavbu nemocnice v Rimavskej Sobote.

Patril k výrazným osobnostiam slovenského národného života. Uznávaný bol národnými dejateľmi, malohontskými vzdelancami, ale aj vzdelancami tej doby zo zahraničia, napríklad v lete 1842 ho navštívil ruský paleograf a slavista Izmail Ivanovič Sreznevskij. Aktivizoval sa ako člen celonárodnej kultúrnej inštitúcie *Tatárin*. Stal sa obhajcom Ludovíta Štúra a Katedry reči a literatúry česko-slovanskej na bratislavskom evanjelickom lýceu v rokoch 1843 – 1844. Aj keď sa nepripojil ku kodifikácii spisovného jazyka ako zástanca bibličtiny – slovakizovanej češtiny, radil Slovákom ju prijať pod podmienkou, že tak urobí väčšina slovenského národa. Podporoval povolenie Štúrových Slovenských národných novín a ako superintendent vypracoval osobitné odporúčanie pre Štúra k žiadosti o ich povolenie. Aktívne vystupoval proti maďarizačným snahám Ludovíta Kossutha a Karola Zaya, zamerané najmä na evanjelické školy a cirkev s cieľom vytvoriť úniu evanjelickej cirkvi a. v. s kalvínskou. *Pastierskym listom poslanom ku slavné Evanjelické Cirkvi A. V. Nired'házské od Vysoce Dústojného a Vysoce Učeného Pána, Pana Pavla Jozefiho Doktora sv. Bohosloví, Superintendenta Evanjelických Cirkví A. V. Okolí Potisského* zo 16. decembra 1839 sa zapojil do prvých slovenských polemík proti pomadžarčovaniu cirkevného života, nerešpektovaniu národnej osobitosti a jazykových práv Slovákov aj na cirkevnej pôde. Celý text listu v podobe samostatnej brožúrky bol zásluhou Jána Kollára, Pavla Jozefa Šafárika a Alexandra Boleslavína Vrchovského vydaný v roku 1840 v Pešti. List v plnom znení uverejnil prostredníctvom nyiregyházskeho dopisovateľa 23. apríla 1840 aj český časopis *Květy*.

Koncom 30. rokov zverejnil s Jánom Seberínym, superintendentom Banského dištriktu, výzvu na zostavenie a vydanie nového evanjelického spevníka pod názvom *Zpěvník evanjelický aneb Písně duchovní staré i nové*, ktorý vyšiel v roku 1842. Podarilo sa mu do prípravy spevníka zapojiť Jána Kollára a ďalšie významné cirkevné osobnosti, tiež národných dejateľov – literátov, čím spevníková akcia nadobudla nielen cirkevný, ale aj národnokultúrny význam. Aktívne sa zúčastnil na príprave *Slovenského prestolného prosbopisu* a v máji 1842 viedol slovenskú delegáciu s prosbopisom ku panovníkovi.

Uvedené aktivity Jozeffyho na poste superintendenta boli úzko späté najmä s evanjelickým školstvom a samotnou evanjelickou cirkvou a. v. Výraznú pozornosť venoval školským otázkam, často navštevoval cirkevné školy a radil kňazom aj učiteľom, aby mládež vychovávali nielen v duchu náboženskej mravnosti, ale aj v národnom duchu. Veľký dôraz kládol na praktickú výučbu žiakov. Na tisovskej fare sa konali kandidátske skúšky absolventov evanjelických lýceí a prešovského kolégia, ktorí sa zaujímali o štúdium teológie a pedagogiky na nemeckých univerzitách. Dbal o dobrú vzdelanostnú úroveň a odborný rast učiteľov evanjelických škôl v Potiskom dištrikte. S jeho podporou boli vybudované nové školy s bytom pre učiteľa a so školskou záhradou. Významnú pozornosť venoval ako superintendent prešovskému evanjelickému kolégiu, ktoré na zasadnutí dištriktu v roku 1804 bolo ustanovené ako *Gymnázium evanjelickej cirkvi a. v. potiského dištriktu*. Pravidelne

uskutočňoval vizitácie v kolégiu, osobne odporúčal profesorov školy a pozornosť venoval platovým podmienkam učiteľov v evanjelických školách v dištrikte aj na kolégiu. Potiský dištrikt a samotný Pavol Jozeffy sa od roku 1839 intenzívne zaoberali myšlienkou založenia učiteľského ústavu, uvažujúc o sídle školy v Prešove, Revúcej alebo v Dobšinej. Otvorený bol v školskom roku 1847/48 v Nyíregyháze.

Na poste superintendenta Potiského dištriktu Jozeffy nesporne prispel v prvej polovici 19. storočia k významnému rozvoju evanjelického školstva, uvedomujúc si význam školských inštitúcií pri uskutočňovaní modernizačných premien v spoločnosti a najmä ich neoddeliteľnú súčasť samostatnosti a autenticity evanjelickej cirkvi a. v. Ako výrazná osobnosť slovenského národného a cirkevného života sa až do konca svojho života 28. marca 1848 veľkou mierou podieľal na utváraní úprimných priateľských a ľudských vzťahov medzi slovenskými vzdelancami rôznych konfesií, ktorých pôsobnosť a spoločný postup v národných snahách boli potrebné. Blízkosť rodiska k historickým českým krajinám a vplyv českej národnej kultúry na slovenskú evanjelickú náboženskú spisbu ho ovplyvnili v jeho úprimnom chápaní česko-slovenskej vzájomnosti, ktorá s kollárovskou slovanskou vzájomnosťou ovplyvnila jeho národnú, cirkevnú aj politickú činnosť, orientovanú vyslovene proslovensky. Ujímal sa obrany predstaviteľov slovenského národného hnutia, napríklad Ľudovíta Štúra a profesora Michala Hlaváčka, bol na strane trpiacich a utláčaných, ťažko znášajúc najmä zlé sociálne položenie a národnostný útlak širších slovenských ľudových vrstiev. Bral záštitu nad slovenskými spolkami, školami a kultúrnymi inštitúciami v Bratislave, Levoči, Prešove atď., finančne podporoval talentovaných slovenských študentov, obstarával im bezplatné alumnáty a odporúčal ich na štúdium na nemecké univerzity. Slovenská mládež, študujúca na stredných evanjelických školách – lýceách a kolégiu sa k nemu často utiekala o radu, pomoc a ochranu.

Výrečný, ľudsky príťažlivý a presvedčený Slováčok a Slovan dokazoval činmi lásku k slovenskému ľudu, jeho reči a kultúre. Zároveň si ctíť všetky národy žijúce v habsburskej monarchii, neznášajúc násilie a bezprávie konané na jednotlivcov alebo národe.

### Použitá literatúra

- BRTÁŇ, Rudo. Slováci a Szreznevskij. In *Slovanský zborník I.*, 1947, č. 3 – 4.
- FRANKOVÁ, Libuša. Superintendent Pavol Jozeffy a Prešovské evanjelické kolégium (prvá polovica 19. storočia). In KÓNYOVÁ, Annamária, ed. *Osobnosti konfesionálneho vývinu východného Slovenska v ranom novoveku*. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2015. ISBN 978-80-0555-150-52.
- FRANKOVÁ, Libuša. Prebúdzaľ ľudskú dôstojnosť (Pavol Jozeffy). In *Historická revue*, roč. 1, 1996, č. 8, s. 30 – 31. ISSN 1335-6550.
- GOLEMA, Andrej. *Pavol Jozeffy 1775 – 1848*. Banská Bystrica : Stredoslovenské vydavateľstvo, 1967.
- GOLEMA, Andrej. Slovenský prestolný prosbopis (K 150. výročiu od jeho zostavenia a podania). In *Obzor Gemera-Malohontu*, roč. 23, 1992, č. 1.
- HANAKOVIČ, Štefan, 1987. Slovenská knižnica v Tisovci. In *Obzor Gemera*, roč. 18, 1987, č. 4.

- KAMENSKÁ, Mária. 150 rokov tisovskej knižnice. In *Obzor Gemera-Malohontu*, roč. 24, 1993, č. 1.
- KOVAČKA, Miloš. Pavol Jozeffy – knieža pokoja. Pri 150. výročí úmrtia. In *Literárny archív*. Martin : Slovenská národná knižnica 1998 (vyd. 2000). ISBN 978-80-8149-030-9.
- MAŤOVČÍK, Augustín, ed. *Biografický lexikón Slovenska 4*. Martin : Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav, 2010. ISBN 978-80-89301-57-7.
- ORMIS, Ján. Slovenské národné obrany z rokov 1832 – 1848. In ORMIS, Ján, V., zost. *O reč a národ*. Bratislava : Slovenská akadémia vied, 1973.
- RAPANT, Daniel. *Slovenské povstanie roku 1848 – 1849. Dejiny a dokumenty I. 1*. Turčiansky Sv. Martin : Matica slovenská, 1937.
- RAPANT, Daniel. *Slovenský prestolný prosbopis z roku 1842. I*. Liptovský Sv. Mikuláš : Tranoscius, 1943.
- MARTULIAK, Pavol. Miesto Gemera-Malohontu pri zrode slovenského roľníckeho družstevníctva. In *Obzor Gemera-Malohontu*, roč. 23, 1992, č. 4.
- FRANKOVÁ, Libuša, 1999. *Dejiny prešovského kolégia v kontexte národnokultúrneho života Slovákov. Prvá polovica 19. storočia*. Prešov : ManaCon, 1999.